

नेपाल सरकार

भूमि व्यवस्था, सहकारी, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं
(स्थानीय तह समन्वय शाखा)

पत्र सं.: २०८३/०८४

चलानी नं २३

मिति: २०८३/०४/१२

ने.सं. ११४६

श्री गाउँपालिका सबै,
श्री नगरपालिका सबै ।

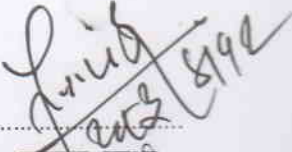
विषय: खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ को कार्यन्वयन सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ मा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भएको विषयहरूको कार्यन्वयन सम्बन्धमा स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालयको च.नं.११ मिति २०८३/०४/०७ को पत्र र ऐनको प्रति यसैसाथ संलग्न गरी आवश्यक जानकारी तथा कार्यार्थ पठाईएको व्यहोरा आदेशानुसार अनुरोध छ ।

बोधार्थ:

श्री स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौं ।

श्री सूचना प्रविधि शाखा: वेबसाइटमा अपलोड गरिदिनुहुन ।

प्रकाश पन्थी
शाखा अधिकृत

दर्ता नं.:

१३४

४/६

०१-४२५४७५९

website : www.mohp.gov.

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय

गुणस्तर मापन तथा नियन्त्रण महाशाखा

आ.ब. २०८३/८४/३/गु.मा.नि.

च.नं. ११

मिति: २०८३/०४/०७

सिंहदरबार, काठमाडौं

श्री भूमि व्यवस्था, सहकारी, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय,
सिंहदरबार, काठमाडौं।

विषय: परिपत्र सम्बन्धमा

स्वा. तह स. २२२२

प्रस्तुत विषयमा, श्री खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागको च.नं.०४, मिति: २०८३/०४/०५ को पत्रमार्फत खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ को दफा ९ को उपदफा २(क) बमोजिम सेवा प्रदायक खाद्य व्यवसाय (होटेल, रेष्टुरेन्ट, चमेना गृह, क्यान्टिन, भोजनालय लगायत) ले स्थानीय तहबाट अनुमतिपत्र लिएर मात्र व्यवसाय गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको, ऐनको दफा २५ बमोजिम सेवा प्रदायकले तपसिलको दायित्व पुरा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको र ऐनको दफा ३६ अनुरूप स्थानीय तहले खाद्य निरीक्षण राखी आफ्नो क्षेत्रको खाद्य बजार अनुगमन गरी खाद्य स्वच्छता र गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने कानुनी व्यवस्था भएको र उक्त व्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहमा रहेका खाद्य व्यवसायको अनुगमन, निरीक्षण लगायत आवश्यक व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहमा परिपत्रको लागि अनुरोध गरेको हुँदा तहाँ मन्त्रालय मार्फत सबै स्थानीय तहलाई परिपत्र गरिदिनुहुन निर्देशानुसार अनुरोध छ।

तपसिल:

खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ को दफा २५ बमोजिम सेवा प्रदायकको दायित्व:

- तोकिएको मापदण्ड बमोजिमका खाद्य पदार्थ उपलब्ध गराउने,
- खाद्य पदार्थको प्रकृति अनुरूप बिक्रि सोकेस वा कक्षमा तोकिए बमोजिम आवश्यक आद्रता र तापक्रमको व्यवस्था मिलाउने,
- खाद्य पदार्थ तयारी तथा वितरण गर्ने स्थान तथा परिसर स्वच्छ र सफा राख्ने र
- पहिचान पद्धति (ट्रेसिबिलिटी) कायम गर्ने ।

शान्ता

राधा देवी शर्मा,

खाद्य अनुसन्धान अधिकृत

बोधार्थ,

श्री खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग, बबरमहल, काठमाडौं।

खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१

नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित मिति

२०८१।०१।२३

प्रस्तावना : मानव स्वास्थ्यको सुरक्षा तथा उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि खाद्य श्रृङ्खलाका सबै चरणमा वैज्ञानिक तथ्यका आधारमा खाद्य पदार्थको स्वच्छता तथा गुणस्तर निर्धारण र त्यसको नियमनको व्यवस्था गर्न खाद्य स्वच्छता सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थालाई संशोधन र एकीकरण गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

संघीय संसदले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम "खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१" रहेको छ।

(२) यो ऐन प्रमाणीकरण भएको मितिले एकानब्बेऔं दिनदेखि प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "अनुमतिपत्र" भन्नाले दफा ९ बमोजिमको खाद्य व्यवसाय अनुमतिपत्र सम्झनु पर्छ।

(ख) "कार्यालय" भन्नाले विभाग मातहतका कार्यालय सम्झनु पर्छ।

(ग) "खाद्य निरीक्षण अधिकारी" भन्नाले दफा २८ बमोजिमको खाद्य निरीक्षण अधिकारी सम्झनु पर्छ।

(घ) "खाद्य पदार्थ" भन्नाले साधारणतः मानिसले उपभोग गर्ने अप्रशोधित, अर्धप्रशोधित वा प्रशोधित खाद्य वा पेय पदार्थ, त्यसमा प्रयोग गरिने पोषक तत्त्व, खाद्य योगशील (फुड एडिटिभ) वा मरमसला सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आहारपूरक खाद्य पदार्थ, प्याकेजिङ्ग गरिएको प्रशोधित पिउने पानी, मदिराजन्य पेय पदार्थ, चुइगम र बवलगमलाई समेत जनाउँछ।

(ङ) "खाद्य प्रयोगशाला" भन्नाले दफा २७ बमोजिमको प्रयोगशाला सम्झनु पर्छ।

(च) "खाद्य योगशील" भन्नाले खाद्य पदार्थको रूपमा सिधै उपभोग नगरिने खाद्य पदार्थको रङ्ग, वास्ना, स्वाद कायम राख्न वा वढाउन तथा अन्य अपेक्षित गुण हासिल गर्न खाद्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन तथा संरक्षण

- (ण) "प्याकेजिङ्ग" भन्नाले खाद्य पदार्थलाई कुनै कन्टेनर, क्यान, बोटल, कार्टुन, बाकस, केज, बोरा, झिल्ली, प्लाष्टिक वा यस्तै अन्य वस्तुमा बेर्ने, पोका पार्ने, बिको बन्द गर्ने, राख्ने वा छोप्ने कार्य सम्झनु पर्छ।
- (त) "प्रशोधन सहयोगी (प्रोसेसिङ्ग एड)" भन्नाले प्रत्यक्ष खाद्य सम्मिश्रणका रूपमा प्रयोग नभई खाद्य प्रशोधन वा उपचार जस्ता प्राविधिक प्रयोजनलाई सहजीकरण गर्न प्रयोग गरिने यान्त्रिक उपकरण बाहेकका सहयोगी पदार्थ सम्झनु पर्छ।
- (थ) "मन्त्रालय" भन्नाले नेपाल सरकार, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (द) "महानिर्देशक" भन्नाले विभागको महानिर्देशक सम्झनु पर्छ।
- (ध) "लेबल" भन्नाले खाद्य पदार्थ प्याकेजिङ्ग गरिएको भाँडो, प्याकेट वा कन्टेनरको आवरणमा टाँसिएको, लेखिएको, छापिएको, लिथो गरिएको, चिह्न लगाइएको, कुँदिएको, इम्बोस गरिएको, समावेश गरिएको वा अन्य कुनै किसिमले राखिएको जानकारी वा विवरण उल्लेख गरिएको बारकोड, क्यूआर कोड, ट्याग, चिह्न, तस्विर वा अन्य त्यस्तै किसिमका सङ्केत वा विवरण सम्झनु पर्छ।
- (न) "विभाग" भन्नाले खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग सम्झनु पर्छ।
- (प) "समिति" भन्नाले दफा ५ बमोजिमको खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सिफारिस समिति सम्झनु पर्छ।
- (फ) "सम्मिश्रण" भन्नाले खाद्य पदार्थको उत्पादन वा तयारीमा कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग भएका खाद्य पदार्थ, पोषक तत्त्व, खाद्य योगशील र मरमसला जस्ता वस्तु सम्झनु पर्छ।
- (ब) "स्थानीय तह" भन्नाले गाउँपालिका वा नगरपालिका सम्झनु पर्छ।
- (भ) "सेवाप्रदायक" भन्नाले होटेल, मोटेल, लज, रेष्टुरेण्ट, रिसोर्ट वा बार सम्झनु पर्छ र सो शब्दले खाने वा पिउने सेवा प्रदान गर्ने क्याटरिङ्ग, क्याण्टिन, भोजनालय, मिठाई पसल, चिया पसल, चमेना गृह वा यस्तै अन्य कुनै नामबाट खाद्य व्यवसाय सेवा प्रदान गर्ने व्यक्ति सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद-२

खाद्य पदार्थको स्वच्छता तथा गुणस्तर

३. खाद्य पदार्थको स्वच्छता तथा गुणस्तर निर्धारण गर्ने: (१) नेपाल सरकारले समय-समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी खाद्य पदार्थको स्वच्छता तथा गुणस्तर निर्धारण गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निर्धारण गरिएको स्वच्छता तथा गुणस्तर कायम गर्नु, गराउनु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ।

४. स्वच्छता तथा गुणस्तरको नियमन: (१) नेपाल सरकारले खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तरको नियमन गर्ने वा गराउनेछ।

(२) प्रदेश सरकारले आफ्नो प्रदेशभित्र र स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तरको नियमन गर्ने वा गराउनेछ।

५. खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सिफारिस समिति: (१) खाद्य पदार्थको स्वच्छता तथा गुणस्तर निर्धारणको लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस, राय तथा सुझाव पेश गर्न देहाय बमोजिमको एक खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सिफारिस समिति रहनेछ:-

(क) सचिव, मन्त्रालय

- अध्यक्ष

(ख) सहसचिव, नेपाल सरकार, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय

- सदस्य

(ग) सहसचिव, नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय

- सदस्य

(घ) मन्त्रालयको खाद्य प्रविधि सम्बन्धी विषय हेर्ने महाशाखा प्रमुख

- सदस्य

(ङ) सहसचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

- सदस्य

(च) प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ

- सदस्य

(छ) खाद्य प्रविधि, खाद्य पोषण वा खाद्य स्वच्छता सम्बन्धी विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर वा सो सरहको उपाधि हासिल गरेका र खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धी क्षेत्रमा कम्तीमा पाँच वर्ष काम गरेका व्यक्तिहरूमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनयन गरेको कम्तीमा दुईजना महिला सहित तीनजना

- सदस्य

र गुणस्तर कायम गर्न सक्ने देखिएमा विभाग, सम्बन्धित कार्यालय वा निकायले दस्तुर लिई उद्योग दर्ता गर्न सिफारिस दिनेछ।

९. अनुमतिपत्र लिनु पर्ने: (१) कसैले खाद्य व्यवसाय सञ्चालन गर्नुअघि यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ।

तर तोकिए बमोजिमका खाद्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र लिनु अनिवार्य हुने छैन।

(२) अनुमतिपत्र लिनको लागि देहायको खाद्य व्यवसायीले देहायको अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ:-

(क) खाद्य पदार्थको थोक वा खुद्रा व्यापार गर्ने, घुमिफिरी खाद्य पदार्थ बिक्री (स्ट्रिट भेण्डीङ्ग) गर्ने, होटेल, मोटेल, रेष्टुरेण्ट, फुड कोर्ट, फुड पार्क, चमेना गृह, क्याटरिङ्ग, भोजनालय, होमस्टे वा यस्तै अन्य कुनै नामबाट खाद्य पदार्थको व्यवसाय वा सेवा प्रदान गर्ने वा प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहमा दर्ता गर्नु पर्ने अन्य खाद्य व्यवसाय गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख वा निजले तोकेको अधिकृत, र

(ख) खाद्य पदार्थको निकासी वा पैठारी सम्बन्धी व्यवसाय वा खण्ड (क) मा लेखिएदेखि बाहेकका अनुमतिपत्र लिनु पर्ने अन्य खाद्य व्यवसायको हकमा महानिर्देशक वा कार्यालयको प्रमुख।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दिइने निवेदन साथ देहायका विवरण तथा कागजात संलग्न गर्नु पर्नेछ:-

(क) खाद्य व्यवसाय दर्ता भएको प्रमाणको प्रतिलिपि,

(ख) उत्पादन, प्रशोधन, प्याकेजिङ्ग र सञ्चय गरिने खाद्य पदार्थको विवरण र वार्षिक परिमाण,

(ग) खाद्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन, प्याकेजिङ्ग र सञ्चयमा स्वच्छता र गुणस्तर कायम गर्न अवलम्बन गरिने प्रविधि तथा पद्धति सम्बन्धी विस्तृत विवरण, र

(घ) खाद्य व्यवसाय गर्ने ठेगाना तथा सम्पर्क नम्बर र व्यवस्थापनमा संलग्न रहने प्रमुख व्यक्तिहरू सम्बन्धी विवरण।

(४) उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको खाद्य व्यवसाय सञ्चालनको लागि प्रत्येक स्थानीय तहको लागि छुट्टाछुट्टै अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारीले स्थलगत निरीक्षण, प्रयोगशाला परीक्षण समेत गरी, गराई जाँचबुझ गर्दा

- (ग) खाद्य पदार्थको प्रकृति अनुरूप सोकेस वा बिक्री कक्षमा तोकिए बमोजिमको आवश्यक आर्द्रता र तापक्रमको व्यवस्था मिलाउने,
- (घ) लेबल लगाउनु पर्ने खाद्य पदार्थको लेबल नभएका र उपभोग्य अवधि समाप्त भएका खाद्य पदार्थ बिक्री वितरण नगर्ने, र
- (ङ) पहिचान पद्धति (ट्रेसिबिलिटि) कायम गर्ने।

२५. सेवाप्रदायकको दायित्व: सेवाप्रदायकले प्रचलित कानून बमोजिम पूरा गर्नु पर्ने दायित्वका अतिरिक्त देहायको दायित्व पूरा गर्नु पर्नेछ:-

- (क) तोकिएको मापदण्ड बमोजिमका खाद्य पदार्थ उपलब्ध गराउने,
- (ख) खाद्य पदार्थको प्रकृति अनुरूप बिक्री सोकेस वा कक्षमा तोकिए बमोजिमको आवश्यक आर्द्रता र तापक्रमको व्यवस्था मिलाउने,
- (ग) खाद्य पदार्थ तयारी तथा वितरण गर्ने स्थान तथा परिसर स्वच्छ र सफा राख्ने, र
- (घ) पहिचान पद्धति (ट्रेसिबिलिटि) कायम गर्ने।

परिच्छेद-६

विभाग तथा प्रयोगशाला

२६. विभागको काम, कर्तव्य र अधिकार: खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर नियमन गर्ने वा गराउने सम्बन्धमा विभागको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) खाद्य श्रृङ्खलाको सबै चरणमा स्वच्छता तथा गुणस्तर नियमन गर्ने,
- (ख) आहारपूरक, न्यूट्रास्युटिकल, प्रोप्राइटरी लगायतका खाद्य पदार्थको खाद्य स्वच्छता व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने तथा खाद्य पदार्थ सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्ने,
- (ग) यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र लिनु पर्नेमा सो बमोजिम अनुमतिपत्र लिएर खाद्य व्यवसाय सञ्चालन गरे वा नगरेको अनुगमन गर्ने,
- (घ) कसैले यस ऐन बमोजिम तोकिएको गुणस्तरभन्दा न्यून गुणस्तरको खाद्य पदार्थ वा दफा १५ बमोजिमको दूषित खाद्य पदार्थ वा कुनै खाद्य पदार्थ ढाँटी झुक्याई बिक्री वितरण गरे वा गराएको वा खाद्य प्रयोगशालाले यस ऐन बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरे वा नगरेको विषयमा नेपाल सरकारले नेपालभर र प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने वा गराउने,
- (ङ) खाद्य स्वच्छतासँग सम्बन्धित जोखिमको मूल्याङ्कन, व्यवस्थापन, सञ्चार तथा नियमन प्रणाली विकास गर्ने,

(३) उपदफा (१) बमोजिम आदेश दिइएकोमा सोको व्यहोरा अनुगमन, निरीक्षण, जाँचबुझ वा आकस्मिक निरीक्षणमा जाने अधिकारीले विभाग वा कार्यालयमा पेश गर्ने प्रतिवेदनमा समेत खुलाउनु पर्नेछ।

३६. प्रदेश तथा स्थानीय तहले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न सक्ने: (१) कसैले यस ऐन बमोजिम तोकिएको गुणस्तरभन्दा न्यून गुणस्तरको खाद्य पदार्थ वा दूषित खाद्य पदार्थ वा कुनै खाद्य पदार्थ ढाँटी झुक्याई बिक्री वितरण गरे वा गराएको वा खाद्य प्रयोगशालाले यस ऐन बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरे वा नगरेको विषयमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न प्रदेश तथा स्थानीय तहले दफा २८ बमोजिम खाद्य निरीक्षण अधिकारी हुन योग्यता पुगेको कर्मचारीलाई सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहको कानून बमोजिम आफ्नो क्षेत्रमा खाद्य निरीक्षक तोक्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न जाने कर्मचारीले विभाग वा नजिकको कार्यालयसँग समन्वय गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा कसैउपर यस ऐन बमोजिम मुद्दा चलाउनु पर्ने भएमा खाद्य निरीक्षकले आवश्यक कारबाहीका लागि खाद्य निरीक्षण अधिकारी समक्ष लेखी पठाउनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्रदेश वा स्थानीय तहबाट खाद्य निरीक्षकले कारबाहीका लागि पठाएमा खाद्य निरीक्षण अधिकारीले तत्काल आवश्यक छानबिन गरी यस ऐन बमोजिम आवश्यक कारबाही गर्नु पर्नेछ।

(५) यस दफा बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहको कानून बमोजिम कारबाही गर्नु पर्ने कुनै विषय देखिएमा त्यस्तो कानून बमोजिम समेत प्रदेश वा स्थानीय तहले कारबाही गर्न सक्नेछ।

३७. कारबाहीको लागि लेखी पठाउने: (१) विभाग वा कार्यालयले यस ऐन बमोजिम अनुगमन, निरीक्षण, जाँचबुझ वा आकस्मिक निरीक्षण गराउँदा यस ऐन विपरीत काम कारबाही भएको देखिएमा त्यसरी अनुगमन, निरीक्षण, जाँचबुझ वा आकस्मिक निरीक्षणमा जाने अधिकारीले आवश्यक कारबाहीको लागि आफूले प्राप्त गरेको प्रमाण तथा विवरण सहित सम्बन्धित खाद्य निरीक्षण अधिकारी समक्ष प्रतिवेदन पठाउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदन समेतको आधारमा खाद्य निरीक्षण अधिकारीले मुद्दा चलाउने कारबाही प्रारम्भ गर्नेछ।

३८. खाद्य पदार्थ फिर्ता गर्ने: (१) कुनै खाद्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन वा पैठारी गर्ने खाद्य व्यवसायीले आफूले उत्पादन, प्रशोधन वा पैठारी गरेको कुनै ब्याच वा लटको खाद्य